

УДК 37.032(477)(09)

Ірина Батрун

ПИТАННЯ ПІДГОТОВКИ ШКОЛЯРІВ ДО ЖИТТЯ В ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ В. СУХОМЛИНСЬКОГО

А Висвітлюється питання підготовки школярів до життя в педагогічній спадщині В. Сухомлинського. Вказується, що йому вдалося створити педагогічну систему, яку можна розглядати як цілісну технологію підготовки дитини до життя.

Ключові слова: В. Сухомлинський, підготовка, педагогічна спадщина, сухомлинська, наукові школи.

Ирина Батрун. Вопросы подготовки школьников к жизни в педагогическом наследии В. Сухомлинского.

А Освещаются вопросы подготовки школьников к жизни в педагогическом наследии В. Сухомлинского. Указывается, что ему удалось создать педагогическую систему, которую можно рассматривать как целостную технологию подготовки ребёнка к жизни.

Ключевые слова: В. Сухомлинский, подготовка, педагогическое наследие, сухомлинская, научные школы.

Iryna Batrun. The question of Preparing Students for Life in the Pedagogical Heritage of V. Sukhomlinsky.

S The article comes up the question of preparing students for life in the pedagogical heritage of V. Sukhomlinsky. It indicates that the V. Sukhomlinsky created an educational system, which can be considered as an integral technology of preparation a child for life.

Key words: V. Sukhomlinsky, training, pedagogical heritage, scientific schools.

Актуальність проблеми. Проблема підготовки школярів до життя й праці завжди була актуальною, але сьогодні вона здобуває особливу значимість. Розвиток нових економічних механізмів пред'являє до людини сильніші вимоги відносно рівня освіченості, вміння адаптуватися в суспільстві, здатності до трудової діяльності. Сучасному суспільству необхідні люди з активною життєвою позицією, різнобічно розвинені особистості, що знають свою справу. Нині соціальне замовлення суспільства до освіти вимагає створення необхідних умов, які максимально сприяють підготовці учнів до праці й життя. Їхня слабка поінформованість про трудову й професійну діяльність, розуміння своїх можливостей, усвідомлення інтересів призводить до випадкового вибору професії, напрямку трудової діяльності, що надалі призводить до розчарування. Щоб уникнути цього, необхідна серйозна робота, яка була б спрямована на підготовку учнів до життя й праці.

Цей процес складний і багатограний: у результаті його здійснення учні переймають від старших поколінь трудовий і соціальний досвід, який необхідний їм у майбутньому. Чим раніше він здійснюється, тим успішніше проходить соціалізація особистості. Тому необхідно вже в початковій школі готувати учнів до сучасного життя, до тих вимог, яким повинна відповідати особистість, щоб зуміти успішно реалізувати свої здатності, можливості. Необхідне виховання в учнів розуміння, що саме в праці людей реалізує себе як особистість, створює благополуччя собі й своїй родині. Від того, наскільки в них будуть сформовані інтерес до праці, прагнення до трудової діяльності, розуміння її значимості, необхідності, залежить те, як надалі буде складатися їхнє життя.

Підготовка людини до життя – це сформованість в особистості певних якостей, які забезпечують сприятливе входження в соціум, а також певний рівень розвитку особистісної сфери. Ця підготовка необхідна для того, щоб сформувати у людини активну життєву позицію, прагнення реалізувати себе, свідомо приймати ідеали суспільства та перетворювати їх у власні переконання й цінності. Отже, бути готовим до дорослого самостійного життя – це означає стати суб'єктом соціуму, здатним діяти самостійно, дотримуючись власних цілей і намірів, але у відповідності з нормами навколишнього світу.

Рішенню проблеми підготовки школяра до життя сприяє зміст освітнього процесу школи. Усі навчальні предмети містять багатий потенціал для підготовки учнів до життя й праці, який необхідно використовувати максимально.

Звернемося до ідей видатного українського педагога В. Сухомлинського, діяльність якого стала основою зв'язку його школи із життям, коли конкретний шлях педагогічного впливу реалізується в системі: особистість – громадянин – людина – працівник – майбутній батько та матір. Він створив педагогічну систему, яку можна розглядати як цілісну технологію підготовки дитини до життя, у структурі якої він виділяє наступні компоненти: виховання особистості, людини, громадянина, майбутнього працівника та майбутніх батьків, про що засвідчують його педагогічні праці: «Розумова праця та зв'язок школи з життям» (1959); «Духовний світ школяра» (1961); «Як виховати любов до праці» (1961); «Праця – основа всебічного розвитку дитини» (1961); «Батьківська педагогіка» (1961); «Серце віддаю дітям» (1968); «З чого починається громадянин» (1968); «Павлись-

ка середня школа» (1969); «Як виховати справжню людину» (1969); «Методика виховання колективу» (1973); «Народження громадянина» (1975); «Листи до сина» (1977) тощо.

Розроблена В. Сухомлинським педагогічна система підготовки учнів до життя і нині залишається актуальною, а спадщина педагога-гуманіста була і назавжди залишається невичерпною скарбницею педагогічного досвіду і мудрості. Аналіз цієї системи дасть можливість глибше усвідомити аналогічні проблеми сучасного українського шкільництва. Набутий науковцем-педагогом досвід дасть змогу підвищити ефективність української педагогічної системи освіти та сприятиме подоланню відірваності від історичного досвіду минулого.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У контексті обраної теми аналізувались роботи вчених, зокрема: В. Білоусова, Г. Бондаренко, Г. Бучківської, Г. Калмикова, Т. Кочубея, В. Кравцова, Т. Остапівського, А. Семез, І. Суржикової, Ч. Сяомань, Л. Ткачука та ін.

Мета статті: розглянути ступінь дослідження питання підготовки школярів до життя у творчій спадщині В. Сухомлинського.

Основна частина. Багатогранна спадщина В. Сухомлинського є предметом досліджень багатьох українських і зарубіжних науковців, кількість яких за останні 30 років в Україні, Росії та інших країнах світу зростає з кожним роком. Це пояснюється посиленням гуманістичних тенденцій у світовому освітянському просторі, потребами перебудови школи України на гуманістичних засадах і зростаючим усвідомленням значимості творчості В. Сухомлинського у світовій педагогіці [3, с. 29].

Його педагогічна творчість є багатоаспектною, яка, починаючи з 1950-х років, привертає увагу не тільки освітян, а й усієї громадськості. Про масштаби вивчення й розповсюдження творчого доробку педагога-новатора свідчать матеріали трьох бібліографічних покажчиків, підготовлених у тому числі дружиною Г. Сухомлинською і донькою О. Сухомлинською.

Система роботи В. Сухомлинського та діяльність керованої ним Павлівської середньої школи викликали велику увагу педагогічної громадськості. Його ідеї отримали широкий резонанс у засобах масової інформації, наукових розвідках. У 90-ті роки ХХ ст. сформувався напрям в історії педагогіки – «сухомлиністика», який, спираючись на творчий доробок В. Сухомлинського, досліджує й поширює його спадщину, підтримує досвід реалізації й розвиток його ідей в Україні та за її межами. Він об'єднав передусім педагогів України, а також Росії, Вірменії, Греції, Китаю, Німеччини тощо. Особливості сухомлиністики полягають у різноманітності авторських позицій, із яких висвітлюється, аналізується та розвивається педагогічна спадщина В. Сухомлинського. У своєму становленні та розвитку вона пройшла три етапи.

Перший етап (1948–1990 рр.) – період накопичення досліджень різних аспектів педагогічної системи В. Сухомлинського на засадах радянської ідеології та марксистсько-ленінської методології. Джерельну базу сухомлиністики цього періоду становлять як праці самого педагога, так і кандидатські дисертації, публікації в періодичних виданнях (як фахових, так і масових) і перші розвідки, де зроблено аналіз окремих аспектів творчої спадщини педагога. Метою звернення більшості авторів до вивчення різних

аспектів педагогічної системи В. Сухомлинського було вивчення спадщини педагога та пошук шляхів для розв'язання проблем, поставлених тогочасними реаліями. Перші праці про В. Сухомлинського, як правило, мали характер рецензій на його статті й книги. Причому увагу привертала найрізноманітніші його праці: «Інтерес до навчання – важливий стимул навчальної діяльності учнів» (1952); «Виховання колективізму у школярів» (1956); «Виховання комуністичного ставлення до праці» (1959); «Виховання радянського патріотизму у школярів» (1960); «Невідкладні проблеми теорії і практики виховання» (1961); «Виховання особистості в радянській школі» (1965); «Павлівська середня школа» (1969); «Серце віддаю дітям» (1969) тощо. Якщо проаналізувати ці перші відгуки про В. Сухомлинського, то треба визнати, що вони мали в основному позитивний характер. Зазначимо, що, хоча кожен із авторів, які писали про педагога, зупинявся в основному на конкретній праці, все ж чимало важливих для його системи позицій було відзначено. Характерним було те, що в них мова йшла не про взаємозв'язки, не про систему, а саме про окремі позиції системи В. Сухомлинського.

До початку 70-х років ХХ ст. належать перші спроби проаналізувати не окремі положення, висунуті В. Сухомлинським, а його погляди на навчання та виховання дітей і визначити закономірності, характерні для його педагогіки (це статті й книги Г. Аржаной, А. Борисовського, Г. Волкова, К. Григор'єва, С. Соловейчика). Автори позитивно оцінювали педагогічну діяльність В. Сухомлинського, що ґрунтувалася на гуманістичних принципах. Вони зазначали, що заслугою вченого є комплексний підхід до проблем виховання й освіти. Щоб дитина була щасливою, на думку педагога, необхідно впливати на її особистість, всебічно, органічно поєднувати розумове, фізичне, трудове, моральне, естетичне виховання.

Праці про В. Сухомлинського початку 70-х років ХХ ст. надзвичайно різноманітні. Дослідники Л. Дворникова, М. Любицина, Г. Цурикова, І. Кузьмичов, знайомлячи читачів із проблемами розумового, фізичного, трудового, естетичного і морального виховання в педагогічній спадщині Василя Олександровича, зосередили свою увагу в основному лише на вихованні моралі. Разом з тим, у цей час окреслились перспективи для дослідження найрізноманітніших проблем, що стосуються питань теорії й практики навчання й виховання в школі В. Сухомлинського: сім'я і школа, статеве виховання, особистість учителя, методи виховання й навчання, освіта й розвиток дитини тощо.

Якщо на початку 70-х років ХХ ст. було осмислення педагогічної системи в цілому, то у кінці цього періоду почали досліджувати різноманітні аспекти педагогічної системи павлівського вчителя, які мали принципове значення для сучасної школи. Велику роль у цьому плані відіграла стаття Ю. Азарова, опублікована в журналі «Комуніст» (1976, № 8) і відгуки на неї. Дослідник назвав В. Сухомлинського продовжувачем педагогічних поглядів А. Макаренка на новому історичному етапі, відхиливши тим самим існуючу в 60-і роки і навіть на початку 70-х років ХХ ст. проблему протиставлення двох видатних педагогів. Саме тоді вперше було поставлене питання про необхідність дослідження теоретичного й практичного значення спадщини В. Сухомлинського у світлі

актуальних завдань шкільної освіти. Передумовами для цього були, по-перше, органічне поєднання теорії й практики в його діяльності, коли всі теоретичні концепції підтверджувалися конкретними досягненнями практичної діяльності павлівської школи; по-друге, зростав інтерес читачів, науковців, учителів до літературної спадщини павлівського учителя.

У кінці 70-х років ХХ ст. з'являються перші дисертаційні роботи про В. Сухомлинського. Предметом дослідження були проблеми ідейно-морального (В. Лоскутов, 1976) і розумового (К. Кривошеєнко, 1978) виховання школярів; естетичного виховання молодших школярів (Т. Будняк, 1977) у педагогічній спадщині В. Сухомлинського.

Серед наукових праць 80-х років ХХ ст., присвячених вивченню педагогічної спадщини В. Сухомлинського, чільне місце посідають матеріали науково-практичної конференції, що відбулася 25–27 вересня 1978 року в с. Павлиш Кіровоградської області. Зі 150 доповідей, представлених на конференцію, майже всі належать науковим працівникам, що вивчали окремі аспекти педагогіки В. Сухомлинського. У публікаціях цього періоду не знаходимо таких, що спеціально присвячені проблемам використання його педагогічної спадщини для вивчення літератури. Хоча окремі праці педагога науковці рекомендують словесникам, зокрема, у підручнику «Методика преподавания литературы» за редакцією З. Рез, а також у працях Н. Бодрової, Р. Брандесова, М. Кудряшова, І. Павлова, Н. Светловської. У цей же період словесники починають творчо використовувати досвід В. Сухомлинського зі складання та написання казок [1, с. 28–31].

Другий етап (1991–2000 рр.) – період вивчення та інтерпретації педагогічної системи В. Сухомлинського на ґрунті національної ідеології й об'єктивного наукового, гуманістичного підходу, коли було значно розширено джерельну базу та тематику досліджень. Зростає кількість праць (як монографій, так і публікацій у педагогічній пресі), в яких розглядається педагогічна система, створена педагогом, і вона розцінюється як внесок в історію української педагогічної думки.

У 90-ті роки ХХ ст., коли почалася активна розбудова національної школи, педагоги відчували гостру потребу в інноваційних технологіях навчання. Щоб підняти освіту на якісно новий щабель розвитку, дослідники повертаються до педагогічної спадщини В. Сухомлинського і знаходять раціональні зерна, які необхідні для організації навчально-виховного процесу в оновленій школі. Вражає діапазон ідей мудрого педагога, що стали джерельною базою для багатьох дисертаційних досліджень: «Виховання школярів засобами народної педагогіки у творчій спадщині В.О. Сухомлинського» (Л. Петрук, 1994); «Проблема педагогічної майстерності вчителя у творчій спадщині В.О. Сухомлинського» (А. Луцьок, 1996); «Проблема патріотичного виховання підлітків у педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського» (В. Кіндрат, 1998); «Виховання моральних цінностей молодших школярів у педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського» (А. Семез, 1998).

Дослідження Г. Бондаренка «Формування творчої особистості молодшого школяра в педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського» (1999) [2] показало, що творчість В. Сухомлинський розуміє не лише як відкриття і створення нового у зовнішньому світі, а й

виявлення нового у своєму ціннісному ставленні до дійсності.

Третій етап (2001–2011 рр.) – якісно новий період дослідження педагогічної системи В. Сухомлинського, що характеризується інтерпретацією ідей видатного педагога з культурологічних і компаративних підходів і з позицій філософії освіти. У дисертації Л. Ткачук «Педагогічне забезпечення успіху в навчанні молодших школярів у творчій спадщині В.О. Сухомлинського» (2001) [17] досліджується феномен «педагогіки успіху» В. Сухомлинського. У павлівського вчителя немає праці, спеціально присвяченої проблемі успіху, проте ідея «радості успіху в навчанні, в житті» червоною ниткою проходить через усю його творчість.

Уперше досліджена філософія дитинства, яка є основою великого експерименту, що В. Сухомлинський проводив усе життя. Здійснила це дослідження Т. Кочубей [7], яка виявила, зокрема, що він у своїй педагогічній творчості виходив із ідей філософії любові, мудрості, поваги до дитини, творив мікрокосмос дитячої душі, переливаючи в неї мудрі думки, світлі почуття, добру волю, плекав сад істинної духовності й високої краси етики, думки й слова.

І. Суржикова («Педагогічні ідеї В.О. Сухомлинського і С. Френе (порівняльний аналіз)») (2003) [14], компаративно вивчаючи педагогічні ідеї обох учених, визначила спільність їхніх педагогічних ідей і підходів до питань навчання й виховання. Освітні ідеї великих учених адаптуються в новій українській школі.

Численні дослідження педагогічної системи В. Сухомлинського, його практичної діяльності згрупували педагогів навколо його імені, які представляємо як наукові школи.

Уманська наукова школа (Уманський державний педагогічний університет імені П. Тичини), характерними особливостями якої є практична орієнтованість досліджень спадщини Василя Олександровича з експериментальним упровадженням його ідей у практику роботи сучасної школи (чи ВНЗ) і написання праць компаративного характеру, коли ідеї та система В. Сухомлинського порівнюються зі спадщиною С. Френе, Я. Корчака та ін. (І. Суржикова, Л. Мельник, С. Совгіра).

Київська наукова школа при лабораторії історії педагогіки Інституту педагогіки НАПН України. Характерною особливістю її діяльності є органічне поєднання різних форм роботи: керівництво дисертаційними дослідженнями пошукувачів із різних регіонів України з власною науковою роботою (М. Антоненко, Л. Бондар) та звернення до аналізу виховних аспектів педагогічної спадщини В. Сухомлинського.

Наукова школа Української асоціації В.О. Сухомлинського. Основною формою її роботи є проведення Всеукраїнських і Міжнародних педагогічних читань «Василь Сухомлинський і сучасність», що й визначає особливості її діяльності – колективний характер роботи та зосередження уваги на актуальних проблемах роботи сучасної освіти – початкової, середньої, вищої, діяльності вчителя тощо.

Російська сухомлиністика представлена діяльністю Уральської асоціації В.О. Сухомлинського, яку очолює учениця Василя Олександровича, професор В. Риндак. Під її керівництвом захищено два дисертаційних дослідження, присвячених різним аспектам виховання. Плідною є діяльність українських

учених-сухомлинців, фахівців педагогічної науки: М. Антонця, М. Беха, А. Богущ, Л. Бондар, Н. Калініченко, В. Кузя, І. Прокопенка, А. Розенберга, Б. Наумова, О. Савченко, О. Сухомлинської та багатьох інших. Також значну наукову активність проявляють і російські сохомлинці: М. Богуславський, І. Буева, М. Мухін, В. Риндак та ін.

Аналіз наукових праць педагогів, присвячених вивченню педагогічної системи В. Сухомлинського, дозволяє простежити загальні тенденції розгляду його педагогічних поглядів і внеску у вітчизняну і світову педагогічну скарбницю.

Широкий спектр актуальних проблем, висвітлених у педагогічних працях і втілених у практичну діяльність В. Сухомлинським, вивчався багатьма вітчизняними та зарубіжними вченими, а саме: М. Антонцем, І. Бехом, А. Биком, А. Богущ, Л. Бондар, Л. Дехтяренко, В. Деркач, І. Зязюном, Н. Калініченко, С. Мельничуком, Н. Побірченко, О. Савченко, О. Сухомлинською, М. Сметанським, В. Федяєвою, М. Ярмаченком, Б. Наумовим, російськими науковцями – М. Богуславським, В. Риндак, М. Мухіною, С. Соловейчиком та іншими зарубіжними дослідниками – М. Библюком, С. Лашиною (Польща), А. Кокеріля (Австралія), Е. Гартманн, В. Іффертом (Німеччина), Д. Ларша (США), Б. Шуджі, Л. Цзихуа, Ван Ігао (Китай), Х. Франгосом (Греція). Окремі аспекти дослідження фізичного виховання та його вплив на здоров'я та загальний розвиток особистості школяра в педагогічній спадщині В. Сухомлинського знаходимо у науковому доробку В. Горащука, М. Зубалія, О. Іонової, В. Ликова, В. Оржеховської, Н. Побірченко, С. Шевченко та ін.

У радянській і пострадянській періоди вітчизняні вчені найбільшу увагу приділяли питанням виховання (Н. Базилевич, А. Бик, Л. Бондар, Т. Будняк, В. Кіндрат, Т. Когачевська, К. Кривошеєнко, В. Лоскутов, О. Попандопуло, А. Попова, І. Слюсаренко, О. Соколовська). Окремо розглядалися такі аспекти, як виховання колективу (Г. Бучківська, Г. Калмиков, Р. Позинкевич), самовиховання (Н. Василенко), засоби виховання (І. Наливайко, Г. Ткаченко, Л. Петрук), а також виховання певних якостей у дітей (А. Семез, З. Шевців). Гуманістичні засади теорії та практики виховання в педагогічній спадщині В. Сухомлинського висвітлюють в своїх роботах І. Зязюн, Н. Ничкало, М. Сметанський, О. Сухомлинська, Г. Файзуліна, М. Ярмаченко та ін. Вирішення В. Сухомлинським окремих проблем виховання, позашкільної та позакласної роботи з учнями розглядається І. Базилевичем, Л. Бондар, Т. Будняк, Н. Василенком, Н. Василадзе, В. Кіндратом, І. Слюсаренком, А. Соколовською, Н. Черв'яковою, З. Шевцівим та ін. У деяких роботах, особливо періоду 70-80-х рр. ХХ ст., спостерігається тенденція до спрощення поглядів В. Сухомлинського, прагнення підняти їх під офіційно дозволені виховні догми, тому в них переважають приклади з його досвіду, інтерпретації яких не виходить за ідеологічні межі того часу.

Дидактичні засади навчально-виховного процесу в досвіді В. Сухомлинського та їхнє теоретичне осмислення в останні роки стали об'єктом особливої уваги. Дослідження охоплюють широке коло питань – від проблеми цілей освіти в педагогічній спадщині В. Сухомлинського (О. Савченко) до розумового виховання школярів в процесі навчання (К. Кривошеєнко).

Особистість, її всебічний розвиток, психологічні особливості учнів різного віку, особистісно зорієнтований підхід до особистості – ці проблеми фактично є серцевиною педагогічної спадщини В. Сухомлинського. Серед педагогів, які досліджують його погляди на вирішення цих проблем, треба відзначити Л. Абрамову, М. Боришевського, М. Мухіна, Л. Семеза, А. Сігітова та ін.

Вирішення В. Сухомлинським проблеми виховання особистості в колективі певною мірою досліджується, насамперед в роботах Г. Калмикова, Р. Позинкевича, С. Соловейчика, частково – О. Дзевєріна, Л. Мілкова, С. Сухомлинського.

Великий внесок у вивчення й популяризацію спадщини відомого вітчизняного педагога зроблено О. Сухомлинською. Дидактичний аспект проблеми досить ґрунтовно досліджено М. Антонцем, управлінський – І. Остапівським [11], питання педагогічної майстерності вчителя – А. Луцюком, організації позакласної роботи – Л. Бондар. Вплив педагогічних ідей В. Сухомлинського на розвиток освіти в сучасному Китаї й міжнародному співтоваристві розкрито в наукових дослідженнях Чжу Сяомань [16, с. 20–22].

Останнім часом виконана значна кількість дисертаційних досліджень, опубліковано цілий масив статей, у яких аналізуються педагогічні погляди й досвід В. Сухомлинського. У частині з них (Т. Кочубей, В. Кравцов) досліджуються загальнопедагогічні ідеї видатного діяча просвітництва [8; 9]. Більшість же досліджень присвячена вивченню внеску В. Сухомлинського в теорію й практику виховання. У дисертації В. Кіндрата розглянута проблема патріотичного виховання підлітків у педагогічній спадщині В. Сухомлинського [6], у дослідженні А. Семеза висвітлене питання морального виховання [13], у дисертаційній роботі Н. Тарапаки – естетичного виховання. Вчені аналізували погляди В. Сухомлинського на проблеми самовиховання школярів (О. Дуда [4]), взаємин особистості й колективу (Г. Калмиков [5]).

Педагоги, які впроваджують у практику ідеї В. Сухомлинського, відзначають, що він був енциклопедично освіченою особистістю, гуманною людиною, талановитим педагогом. Він зумів реалізуватися як учений і публіцист, оскільки був сповнений ідеями, роздумами, емоціями, що потребували вираження в друкованому слові. Його досвід сьогодні набуває особливої актуальності та вивчається педагогами-вченими в таких аспектах: удосконалення професійної майстерності педагога (М. Ярмаченко, О. Сухомлинська, І. Зязюн, В. Кузь, М. Сметанський, Г. Калмиков, А. Луцюк, І. Прокопенко та ін.); формування дитячої особистості засобами рідного слова (М. Вашуленко, Л. Мамчур, К. Побірченко, М. Антоненць, О. Станко, А. Богущ й ін.); гуманістичні засади виховання особистості (І. Бех, Н. Дічек, Л. Бондар, С. Міхелі, Л. Ткачук, З. Оношків, О. Лавриненко та ін.); формування особистості школяра в умовах родинного виховання (І. Киричук, А. Мельник, С. Дурманенко й ін.); організація навчально-виховного процесу (О. Савченко, Ю. Новгородська, Л. Ткачук, О. Замашкіна, М. Волишин, І. Жаркова, О. Єлкіна-Ковальчук та ін.); виховання особистості в колективі (Г. Калмиков, М. Сметанський, С. Соловейчик та ін.).

Аналіз наукової літератури показав, що питання підготовки учнівської молоді до сімейного життя вивчали науковці О. Зрітнева, А. Богущ,

О. Петренко та ін. Аналіз досліджень (біля 60) дозволяє визначити пріоритетні напрямки в розробленні педагогічної спадщини В. Сухомлинського, зокрема: особистість В. Сухомлинського та аспекти його діяльності (М. Антонець, А. Богущ, І. Зязюн), історичне значення наукового доробку (Н. Гупан), теоретичні закономірності та особливості його педагогічної системи (Г. Александров, К. Бахонов). Окремі аспекти науково-педагогічної, вчительської та публіцистичної діяльності В. Сухомлинського ще не досить глибоко вивчені історично-педагогічною наукою і потребують спеціальних досліджень. До таких аспектів можна віднести проблему підготовки учнів до життя.

Аналіз літератури показує, що проблема підготовки школярів до життя в педагогічній спадщині В. Сухомлинського ще не була у полі зору науковців.

Українська педагогічна наука і навчально-виховна практика, ввібравши найновіші досягнення сучасної педагогічної теорії, прагне забезпечити підготовку підростаючого покоління українців до життя в нових суспільних умовах, сформувати в них готовність, волю, прагнення активно впливати на утвердження нових суспільних пріоритетів і нових духовних цінностей.

Нажаль, погляди відомого павлівського педагога на теоретичні й практичні аспекти підготовки школярів до життя представлені в публікаціях фрагментарно й поверхово [12, с. 83]. Як вважають дослідники, досліджень щодо проблеми підготовки до життя ще недостатньо, тому ця проблема потребує детальнішого вивчення.

На даний час розроблений у Національній доктрині розвитку освіти України XXI століття принцип підготовки учнів до життя передбачає «виховання молоді особистості-працелюба, яка б гармонійно поєднувала навчання із суспільно-корисною і продуктивною працею». У реалізації цих положень педагогічна спадщина В. Сухомлинського має велике практичне значення. Творче впровадження досвіду великого педагога в життя сучасної загальноосвітньої школи сприяє формуванню в дітей інтересу до праці, до життя суспільства [19, с. 66].

Використовуючи ідеї В. Сухомлинського, сьогодні в системі освіти для підготовки учнів до життя, необхідна творча праця, що поєднувала б у собі фізичну, розумову, емоційну, моральну й естетичну складові. Саме в такій діяльності дитина усвідомлює свої можливості, силу, гідність, утверджує себе як особистість, професіонала, громадянина [10, с. 136].

Висновок. Розроблена В. Сухомлинським педагогічна система підготовки учнів до життя й сьогодні залишається актуальною. Важко виділити бодай одну проблему сучасної шкільної освіти, яка б не знаходила своє розв'язання або принаймні відображення у працях педагога-гуманіста В. Сухомлинського. Зокрема його погляди і думки стосовно підготовки особистості до життя не втратили своєї сучасності і відповідають сучасним поглядам і теоріям. Тож спадщина педагога-гуманіста була і назавжди залишається невичерпною скарбницею педагогічного досвіду і мудрості. Рівень вивченості проблем підготовки школярів до життя й праці у сучасній українській педагогіці навряд чи можна визнати таким, що задовольняє сучасні суспільні потреби. Не з'ясовані до

кінця рушійні сили, механізми даного процесу на основі вивчення спадщини видатних педагогів, що й може стати перспективними напрямками вивчення проблеми. Завдяки наполегливій праці та творчим пошукам учителів, методистів і науковців зібрано великий педагогічний досвід у процесі підготовки школярів до життя й праці. Розроблені зміст, предмет і завдання методики навчання, розкриті механізми формування технічних понять і практичних умінь і навичок тощо.

Аналіз спадщини педагога-гуманіста ХХ ст. В. Сухомлинського показує, що він керувався науково обґрунтованими принципами та вимогами до трудового виховання і на практиці продемонстрували потенційні можливості продуктивної праці учнів, спрямованої на створення матеріальних цінностей для суспільства і формування особистості.

На нашу думку, використання взаємозв'язку між минулим і сучасним, аналіз та узагальнення цих здобутків, дуже важливе **для подальшого вдосконалення** педагогічного процесу.

Отже, аналіз системи підготовки школярів до життя й праці в педагогічній спадщині В. Сухомлинського дасть можливість глибше усвідомити аналогічні проблеми сучасного українського шкільництва. Набутий науковцем досвід дасть змогу підвищити ефективність української педагогічної системи та сприятиме подоланню відірваності від історичного досвіду минулого.

Література

1. Белоусов В.Л. Сочинение-сказка в V классе [Текст] / В.Л. Белоусов // Русский язык в школе. – 1975. – № 1. – С. 28-31.
2. Бондаренко Г.Л. Формування творчої особистості молодшого школяра в педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського [Текст]: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Г.Л. Бондаренко. – К., 1999. – 18 с.
3. Бучківська Г.В. Розвиток В.О. Сухомлинським теорії і практики виховання особистості в учнівському колективі [Текст]: монографія / Г.В. Бучківська. – Хмельницький, 2007. – 170 с.
4. Дуда О.О. Самовиховання школярів у педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського [Текст]: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Інститут педагогіки АПН України / О.О. Дуда. – К., 2001. – 19 с.
5. Калмиков Г.В. Проблеми взаємин між особою і колективом у педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського [Текст]: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Інститут педагогіки АПН України / Г.В. Калмиков. – К., 2000. – 18 с.
6. Кіндрат В.К. Проблема патріотичного виховання підлітків у педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського [Текст]: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Інститут педагогіки АПН України / В.К. Кіндрат. – К., 1998. – 16 с.
7. Кочубей Т.Д. Філософія дитинства в педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського [Текст]: дис. ... канд. пед. наук / Т.Д. Кочубей. – Умань, 2001. – 216 с.
8. Кочубей Т.Д. Філософія дитинства в педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського [Текст]: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / ЦІППО АПН України / Т.Д. Кочубей. – К., 2001. – 18 с.
9. Кравцов В.О. Принцип природовідповідності виховання у педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського [Текст]: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Криворізький держ. пед. ун-т / В.О. Кравцов. – Кривий Ріг, 2001. – 19 с.
10. Ляса О.П. Ідеї морально-трудового виховання в творчому доробку В. Сухомлинського та їх реалізація в процесі професійного становлення особистості [Текст] / О.П. Ляса // Особистісно-орієнтований потенціал педагогіки В.О. Сухомлинського: збірник матеріалів міжвузівської науково-практичної конференції. – Кам'янець-Подільський: Абетка-Світ, 2008. – С. 133-136.
11. Остапівський Т.Т. Форми організації позакласної навчально-виховної діяльності учнів у педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського [Текст]: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Інститут педагогіки АПН України / Т.Т. Остапівський. – К., 1996. – 16 с.
12. Остапівський І.Є. Соціально-педагогічна спрямованість поглядів В.О. Сухомлинського [Текст] / І.Є. Остапівський, Т.П. Остапівська // Науковий вісник Волинського нац. ун-ту імені Лесі Українки. Педагогічні науки. – 2011. – № 8. – С. 83-85.
13. Семез А.А. Виховання моральних цінностей молодших школярів у педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського [Текст]: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Кировградський держ. пед. ун-т імені В. Винниченка / А.А. Семез. – Кировград, 1998. – 18 с.
14. Суржикова І.А. Педагогічні ідеї В. Сухомлинського і С. Френе (порівняльний аналіз) [Текст]: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / І.А. Суржикова. – К., 2003. – 19 с.
15. Сухомлинський В.О. Вибрані твори. В 5 т. Т. 1. Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості. Духовний світ школяра. Методика виховання колективу [Текст] / В.О. Сухомлинський. – К.: Радянська школа, 1976. – Т. 4. – 654 с.
16. Сяомань Ч. Вплив педагогічних ідей В.О. Сухомлинського на розвиток освіти в сучасному Китаї і міжнародному співтоваристві [Текст] / Ч. Сяомань // Рідна школа. – 2010. – № 3. – С. 20-22.
17. Ткачук Л.В. Педагогічне забезпечення успіху у навчанні молодших школярів у творчій спадщині В.О. Сухомлинського [Текст]: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Л.В. Ткачук. – К., 2001. – 19 с.
18. Челпаченко Т.В. Дидактическая система В.А. Сухомлинского как целостное педагогическое явление [Текст]: автореф. дис. ... докт. пед. наук: 13: 00.01 / Оренбургский гос. пед. ун-т / Т. В. Челпаченко. – Оренбург, 2012. – 49 с.
19. Чумак Л.В. Проблема соціалізації особистості у педагогічній спадщині педагога-гуманіста В. Сухомлинського [Текст] / Л.В. Чумак // Гуманізація навчально-виховного процесу. – Слов'янськ, 2007. – С. 144-148.